

ознака руху і самоопанування – виховання у собі «волі до влади над собою» і «усім людським у собі»; оволодіння чеснотами *щедрої добротності та віддачі*; усвідомлення власних людських рис як виклику – *стримана і стримуюча реакція* – контрольована сила вчинку. Це набір тих моральних констант, що закладає Ф. Ніцше у етичний базис позарелігійності Надлюдини) – перетворення «свідомості-проблеми» у «свідомість-перспективу». Про це свідчить приклад-інтерпретація української ситуації. Насамкінець зазначу, що у процесі модерну «відмінні духовні інтереси» – це спроба самопізнання і головне у цій динаміці ефективні методи усвідомлення ризиків і толерантне задоволення потреб духовного росту у всьому розмаїтті їх сучасних формацій.

2.3 Юлія Олександрівна СТРЕЛКОВА. СПЕЦИФІКА «ДІАЛЕКТИКО-ТЕОЛОГІЧНОЇ» РЕЦЕПЦІ ІДЕЙ ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ОРТОДОКСІЇ

В статті розглядаються світоглядні та релігійно-філософські підстави актуалізації інтересу представників діалектичної теології до ідей періоду Реформації, насамперед, про абсолютну значущість віри, головну роль Христа і пріоритет Писання, про необхідність єдності «внутрішньої людини» з Богом, заміну авторитету церкви авторитетом Біблії. Водночас в статті підкреслюється, що в рамках діалектичної теології, на відміну від протестантської ортодоксії, відбувається розмежування Біблії і Божого Слова. Біблія вже не є тут статичною, а стає Божим Словом в ході події, і зустріч з Богом відбувається в Ісусі Христі як Слові Божому.

Ключові слова: діалектична теологія, неоортодоксія, ортодоксальна теологія, Слово Боже, христологія.

Yuliya Aleksandrivna STRIELKOVA. SPECIFICATION OF "DIALECTIC-THEOLOGICAL" RECEPTION OF THE PROTESTANT ORTHODOXIA IDEAS

The article examines the world view and religiously-philosophical grounds of the interest of dialectical theology representatives to the ideas of Reformation, first of all, about absolute meaningfulness of faith, leading role of Christ and priority of Holy Bible, about the necessity of unity of "internal man" with God, replacement of the authority of church by the authority of Bible. At the same time it is underlined, that within the framework of dialectical theology, unlike the protestant orthodoxy, there is a differentiation of Bible and Divine Word. Bible is not here static, and becomes the Divine Word during an event, and a meeting with God takes place in Jesus Christ as a Word Divine.

Key words: dialectical theology, Neo-orthodoxy, Orthodox theology, Word Divine, christology.

Постановка проблеми. Вільне тлумачення догматів протестантизму зокрема та християнства загалом представниками ліберальної теології, тенденція етизації ними християнської релігії, розчарування богословів початку ХХ ст. в

творчій силі розуму і втрата соціального оптимізму сприяли, безумовно, появі діалектичної теології або неоортодоксії. Саме представники цього богословського напрямку, насамперед К. Барт, піддавши гострій критиці аморфність ліберального протестантизму, його поступки «духу XIX століття», прагнули повернутися до безкомпромисної позиції у питаннях віри апостола Павла і Мартіна Лютера. І таке повернення, зокрема, до ідей про необхідність єдності «внутрішньої людини» з Богом, заміну авторитету церкви авторитетом Біблії стає справжнім змістом оновлення протестантського вчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика, дотична до означеної в межах цієї статті, є предметом дослідницького інтересу як зарубіжних, так і вітчизняних авторів. Серед закордонних досліджень заслуговують на увагу, насамперед, праці таких філософів, теологів та релігієзнавців, як Х. Бальтазар, У. Басланд, М. Бейнткер, Г. Боркнам, Е. Буш, О. Вебер, С. Гренц, Й. Диркен, М. Еванг, Г. Зассе, Г. Кюнг, Т. Лейн, А. МакГрат, Б. Л. МакКормак, Р. Олсон, Ф. Е. Реаті, Г. Фріс, Б. Хегглунд, В. Шмітхальс та Е. Юнгель. Вагомими є також здобутки відомих російських дослідників: С. Аверинцева, В. Антропова, О. Ворохובהва, В. Гараджі, П. Гуревича, С. Ісаєва, С. Коначевої, С. Лезова, Т. Ліфінцевої, М. Мальчевського, М. Пилаєва, а також вітчизняних авторів – А. Баумейстера, Т. Гаврилюк, Ю. Жука, П. Сауха, Л. Стасюк, Н. Хром'як, М. Черенкова, П. Яроцького та ін. Свідченням зростаючого дослідницького інтересу до ідейних трансформацій в протестантській теології кінця XIX – початку XX ст. є також поява в останні роки низки дисертаційних досліджень і статей, присвячених світоглядним та власне релігійно-філософським засадам діалектичної теології.

Метою статті є аналіз особливостей критичного переосмислення представниками діалектичної теології, або неоортодоксії, вихідних ідей протестантської ортодоксії.

Виклад основного матеріалу. Релігійне вчення фундаторів протестантизму було співзвучним атмосфері соціального песимізму та відчуттю й усвідомленню трагізму людського життя у воєнний та повоєнний час, оскільки в ньому неоортодокси віднайшли насамперед обґрунтування християнського віровчення як божественного одкровення, а не вияву самосвідомості людини. За нових умов особливої актуальності набувала теза Мартіна Лютера, в якій ніби зійшлись воедино всі завдання сучасного протестантизму і в якій вони знаходили й шлях свого вирішення та розв'язання: «Виправдання тільки вірою» («*sola fide*»). Відмовившись від церковного авторитету в тлумаченні Біблії, Лютер проголосив вищим критерієм особистий релігійний досвід окремої людини.

Але для того, щоб убезпечити категорію віри від мінливості психологічних станів індивіда й одночасно не допустити нівелювання її значущості в процесі численних дискусій стосовно буття як такого, важливо було пов'язати віру з якоюсь іншою, абсолютною реальністю. І такою реальністю постає реальність одкровення, слова Божого, безпосередньо вираженого в богонатхненному тексті Біблії. «Завдяки такому методологічному підходу, – слушно зазначає С. Ісаєв, – протестантизм ставить всі явища людської свідомості – роздуми про життя та його сенс, емоційні переживання, релігійну віру – в тісну залежність від тексту Святого Письма»¹⁵².

¹⁵² Гренц С., Олсон Р. Богословие и богословы XX столетия. – Черкассы: Коллоквиум, 2011. – С. 61.

Позицію М. Лютера у відстоюванні абсолютної значущості віри підтримує і К. Барт: «віра є вірний акт волі... Віра відноситься до Слова Христа; віра є не чим іншим, як прийняттям, розумінням і визнанням цього Слова»¹⁵³. Причому услід за вчителями Реформації Барт наполягає, що принцип *sola fide* означає прийняття і довіру не стосовно того, що людина робить для себе (теологія), а стосовно того, що зроблено Богом для неї (подія Христа). Для нього, як і для фундатора протестантизму, наш шлях до пізнання Бога невіддільний від шляху віри. Тому Бартові, як і іншим представникам діалектичної теології, прийшлись до душі відомі слова із Лютерової Передмови до «Послання до римлян» про те, що «Віра – це Божа дія всередині нас, яка змінює нас, заново народжує від Бога..., робить нас зовсім іншими людьми в серці, в стані душі, в розумі, в усіх наших здатностях...»¹⁵⁴.

Ще один представник діалектичної теології Рудольф Бультман намагався застосувати лютерівське вчення про виправдання вірою до сфери мислення й пізнання. На його думку, теорія М. Лютера руйнує будь-яку впевненість в спасінні, заснованому на добрих справах чи «об'єктивному знанні». Ми, переконаний теолог, не володіємо тим, що необхідно для творення віри; відповідно, «віра може бути лише даром Божої благодаті, який приходять до нас через *керигму*»¹⁵⁵.

Одним з центральних у вченні Лютера було питання про місце та взаємовідношення (і протистояння) Бога та людини. У цьому зв'язку слід зазначити, що якщо, наприклад, Карл Барт вважав відмінність Бога і людини абсолютною, то Лютер не розривав зв'язок між Творцем і творінням повністю. Характеризуючи втрату усвідомлення сучасною людиною нездоланної прірви між Богом і світом, Барт пише: «Між тутешнім і потойбічним, між нами та абсолютно іншим виникає релігійний туман чи місиво, в якому... людські чи тваринні процеси зводяться на рівень божественних подій, буття і дія Бога «пізнається» як людська чи тваринна подія»¹⁵⁶. Швейцарський теолог особливо підкреслював неземну сутність евангелія, вічності і спасіння, абсолютну несхожість Бога з людиною. Ці великі істини, зазначав він, «не можуть бути виведені з універсального людського досвіду чи за допомогою розуму. Ми повинні покійно приймати їх як частину Божого одкровення»¹⁵⁷.

У зв'язку з цим Барт наголошує: для того, щоб почути Бога, людина повинна здійснити рішучий, сповнений страждання акт заперечення, «зняття» своєї людськості, вступити на шлях «неможливої можливості» віри. І відповідно, в позиції ліберального протестантизму Барт бачить спробу виправдатись

---

¹⁵³ Barth K. *Fides quaerens intellectum. Anselms Beweis der Existenz Gottes im Zusammenhang seines theologischen Programms.* – Zollikon-Zurich: Verlag der Evangelischen Buchhandlung, 1958. – S. 21.

¹⁵⁴ Лютер М. Предисловие к посланию св. Павла к Римлянам. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.gumer.info/bogoslov_Buks/protestant/lyuter/19.php

¹⁵⁵ Гренц С., Олсон Р. Богословие и богословы XX столетия. – Черкасы: Коллоквиум, 2011. – С.123.

¹⁵⁶ Барт Карл. Послание к Римлянам. – М.: Библейско-Богословский институт св. апостола Андрея, 2005. – С.23.

¹⁵⁷ Гренц С., Олсон Р. Богословие и богословы XX столетия. – Черкасы: Коллоквиум, 2011. – С.90.

«справами закону», знайти шлях, що гарантує досягнення виправдання перед Богом, стирання межі між унікальністю християнської звістки та іншими релігіями, віру в «не-Бога»¹⁵⁸[3. - С. 14], на відміну від віри в абсолютно іншого Бога. Віри, яка, в свою чергу, є «стрибок у порожнечу», «позбавлення людини останньої впевненості, окрім впевненості в самому Богові»¹⁵⁹.

Слід зазначити, що Барт солідарний з Лютером в тому, що Бог не визначається ніяким «законом», виявляє себе і там, де закону немає. Він може «говорити до нас через язичника чи атеїста і давати нам зрозуміти в такий спосіб, що межа між церковним і профанним проходить не так, як ми впевнено вважали до цього часу»¹⁶⁰. Досить промовистим у цьому зв'язку є також наступний вислів Барта: «Бог може говорити через російський комунізм, через концерт для флейти, через цвітучий кущ чи через мертву собаку, і ми чинимо правильно, слухаючи Його, якщо Він дійсно робить це»¹⁶¹. Істинний Бог не потребує знання людини про себе, а виправдовує себе перед самим собою, визнаючи себе відповідальним за світ і людину.

В своїх коментарях до «Послання до римлян» Лютер і Барт відзначають, що люди намагаються будувати стосунки з Богом в такий же спосіб, як і між собою. Але до Бога, на їхнє переконання, не можна підходити з людськими мірками. Відповідно, людська праведність відрізняється від тієї, якою володіє Бог. Тому К. Барт, як і засновник протестантизму, виступив проти точки зору, згідно з якою розум людський – «точка зіткнення», реальна підстава для зустрічі людини з Богом. Розум, вважає швейцарський теолог, не є чимось спільним для Бога і непокірної йому людини; розум всього лише орган, за допомогою якого людина реалізує своє відношення до світу.

Отже, Лютер і Барт стверджують, що не слід приписувати Богові людську логіку і розглядати розум як точку дотику людини й Творця. Але якщо, на думку Лютера, від гніву Бога може позбавити внутрішня праведність, то, на переконання Барта, такої праведності не існує. Немає ніякого стану чи способу думки, які були б угодні Богові. Барт наполягає на напруженій діалогічності спілкування віруючого з Абсолютом, де «самовиправдання» не допускається навіть у випадку цілковитої праведності. За визначенням автора «Панорами століття», основна релігійна помилка пієтистів полягала в тому, що вони «забули, що спілкування людини з богом засноване на спілкуванні бога з людиною, а не навпаки»¹⁶².

На протипагу представникам ліберальної теології Барт заявив про абсолютну трансцендентність Бога по відношенню до світу, яку швейцарський теолог розглядав через призму божественної свободи: «Вираженнями божественної свободи слугують єдність і всюдисущість, постійність,

---

¹⁵⁸ Барт Карл. Послание к Римлянам. – М.: Библийско-Богословский институт св. апостола Андрея, 2005. – С.14.

¹⁵⁹ Барт Карл. Послание к Римлянам. – М.: Библийско-Богословский институт св. апостола Андрея, 2005. – С.60.

¹⁶⁰ Барт Карл. Церковная догматика. Том I. – М.: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2007. – С.15.

¹⁶¹ Там само.

¹⁶² Barth K. Die protestantische Theologie im 19. Jahrhundert. – Hamburg: Siebenstern, 1975. – Bd. II. – S.583.

всемогутність і вічна слава»¹⁶³. Кожна з цих характеристик отримала у Барта нове творче витлумачення. Бог відділений від людини нескінченною якісною відмінністю. Людина не в змозі сама для себе пізнати Бога або прийняти божественне одкровення. Його, на переконання швейцарського теолога, неможливо пізнати за допомогою розуму, як і неможливо усвідомити ні через природу, ні через культуру, ні через історію¹⁶⁴.

В такий спосіб Барт вступив в суперечність з фундаторами протестантизму, які вчили, спираючись зокрема, на Послання до Римлян (Рим. 1:19-21) та Дії Апостолів (Дії 14:15-17), що існує одкровення, відоме всім людям за справами Творення. Вони були переконані в тому, що можливе знання про Бога і окрім одкровення про Христа, хоча це знання, внаслідок гріха, було затуманене й вело до ідолопоклонства, до протистояння з Богом. В своєму памфлеті «Ні! Відповідь Емілю Бруннеру», Барт категорично відкидає цю точку зору. Цей твір був спрямований насамперед проти позиції одного із соратників Барта, що відстоював думку про природне Одкровення, яке Бог дає людині можливість відчутти, незважаючи на її обмеженість. Швейцарський теолог висловлює підозру щодо симпатій Бруннера до «природної теології» Гарнака і навіть звинувачує його «в запереченні спасіння за благодаттю через віру і поверненні до католицького чи (ще гірше!) неопротестантського (ліберального) вчення про спасіння, яке передбачало взаємодію між благодаттю і людськими зусиллями»¹⁶⁵. Заперечуючи Барту, Бруннер висунув ідею загального одкровення, яка, на його думку, цілком відповідала Новому Завіту та вченню Кальвіна й Лютера. Він заперечував «природне пізнання Бога» як пошук доказів його існування, але вважав, що образ Божий – здатність людини прийняти Боже слово – зберігся в нас, незважаючи на гріхопадіння [14. - Р. 58]. Визнання цього, на думку Бруннера, абсолютно необхідно для церковного служіння і богослов'я, оскільки допомагає їм знаходити доступні людям формулювання віровчення. Людські питання та ідеї не визначають зміст сповіщуваного в церкві Євангелія, але їх необхідно враховувати при виборі способу сповіщення¹⁶⁶.

Загалом серед критиків Барта виникло цілком правомірне заперечення стосовно зробленого ним акценту на трансцендентність і «відмінність» Бога, оскільки Бог за таких умов стає чимось віддаленим і потенційно малозначимим. Так, Пауль Тілліх – друг Барта – справедливо зауважує, що речі не можуть відступити від свого джерела настільки, щоб взагалі на нього не вказувати. Він наголошував на тому, що Бог відкривається не тільки в Слові, а й в усіх гранях людського існування і що необхідно подолати розрив між теологією та культурою. Суттєво відрізняються від протестантської ортодоксії та позиції Барта і погляди Тілліха на взаємовідносини теології та філософії. Так, наприклад, в

---

¹⁶³ Гренц С., Олсон Р. Богословие и богословы XX столетия. – Черкассы: Коллоквиум, 2011. – С.101.

¹⁶⁴ Див.: Отец Сергей Лепин, Вязовская А. В. Барт Карл // Всемирная энциклопедия: Философия XX век. – Минск; М.: Харвест: АСТ: Современный литератор, 2002. – С. 54-55 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://reftrend.ru/31339.html>

¹⁶⁵ Гренц С., Олсон Р. Богословие и богословы XX столетия. – Черкассы: Коллоквиум, 2011. – С.117.

¹⁶⁶ Brunner E. Natural Theology, Comprising «Nature and Grace» and the Reply «No!» by Dr. Karl Barth. – Eugene: Wipf & Stock Publishers, 2002. – P.59.

«Аугсбурзькому сповідуванні віри» зазначено: «Ми вчинимо правильно, якщо, залишивши діалектику і філософію, звернемось до слова Божого і навчимося говорити новою мовою в царстві віри. В іншому випадку ми виллемо нове вино в старі міхи і загинемо»¹⁶⁷. Згідно ж із Тілліхом, в ідеалі взаємовідносини між філософією й теологією мають визначатись так званим «методом кореляції»: «філософія ставить екзистенціальні питання, теологія дає на них екзистенціальні відповіді»¹⁶⁸.

У цьому зв'язку слід зазначити, що Лютер і Барт попри підкреслювання ними трансцендентності Бога, не зупиняються на повній неможливості пізнати його. Бога можна пізнати, вважають вони, але тільки в Слові Божому, в його одкровенні про себе. Так, для Барта саме існування віри залежить від події одкровення. Тільки якщо наявною є віра в саме одкровення, можна говорити про справжнє богопізнання.

Сам Барт підходив до сакрального тексту, як до свідчення, яке тлумачиться філософом як вказування в певному напрямку за межі самого себе на щось інше. Згідно з концепцією «свідчення», з одного боку, Біблія – самостійне слово Боже, безпосередній свідок одкровення, а з іншого – цей текст не може ідентифікуватись з одкровенням. Все, що написано в Біблії, написано людиною, яка схильна до помилок, оскільки завжди знаходиться під впливом культури свого часу і, відповідно, не може виступати суддею сакрального тексту. Більше того, смисл Святого Письма є значно ширшим того контексту, до якого він належить, і вказує на щось, що перевершує його самого. Тому завдання інтерпретатора полягає в тому, щоб здійснити своєрідний прорив крізь історію, за історію – до самого духу Біблії.

М. Лютер вважав необхідним для вірного тлумачення основоположень Біблії виходити з буквального розуміння тексту. При цьому дослідник, на його думку, повинен враховувати історичні умови, контекст і граматику. В силу цього великого значення фундатор протестантизму надавав коректним перекладам. Барт же вважає концепцію буквального тлумачення, якої дотримувався Лютер, неприйнятною, оскільки вона не враховує фактор людськості, який може затемнити чи приховати справжній смисл Послання, і ставить відмінність Біблії та Слова в небезпечне положення. Теолог звертає увагу на те, що така доктрина була присутньою в ранній церкві, характеризувала протестантську ортодоксію й була обумовлена секуляризацією поняття «одкровення». Під «секуляризацією» тут Барт має на увазі тенденцію до того, щоб вважати можливим безпосередньо, «природно» осягати зміст Біблії, тобто, визнаючи роль Святого Духу в її створенні, ігнорувати це в процесі читання. Той, хто дотримується такої секулярної концепції одкровення може уявити, що ніби спроможний правильно використати Біблію без впливу на нього благодаті Божої¹⁶⁹.

---

¹⁶⁷ Аугсбургское исповедание [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.sedmitza.ru/lib/text/440422/>

¹⁶⁸ Лифинцева Т. П. Философия и теология Пауля Тиллиха.–М.,2009. –36 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: refdb.ru/look/1652131-pall.html

¹⁶⁹ Див.: Вороховов А. В. Основные герменевтические принципы теологии Карла Барта // Вестник МГОУ. Серия № 17. Философские науки. – 2009. – № 4. – С. 26-31 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: mouuniver.net/osnovnye-germenevticheskie-principiy-teologii-karla-barta/

Барт відстоює думку про Святе Письмо як Слово Боже, відходячи при цьому від ортодоксального, зокрема Лютерового, підходу до Біблії як до чогось статичного, що завжди знаходиться під рукою, підлягає своєрідному «розтинну». Згідно із швейцарським теологом, Біблія є Словом Божим тільки тоді, коли Бог робить її Словом Божим, коли він починає свідчити через неї. Слово Боже – це подія, це розмова Бога з людиною, яка відбувається і, відповідно, підлягає описові виключно в категорії динамізму, подієвості. Одрокрення – не об'єкт, на який ми впливаємо, а суб'єкт, який чинить вплив на нас. Звідси видно, що Барт проводить відмінність між Біблією і Словом Божим, стверджуючи, що Біблія – це спроба людини повторити Слово Боже людськими словами. Воно може стати знову справжнім Словом Божим для людини, лише якщо Бог вирішить явити себе через нього їй. Бог може відновити своє одрокрення і повторити те, що він зробив в біблейській ситуації. Коли це відбувається, Біблію можна іменувати Словом Божим¹⁷⁰.

Водночас Барт наголошує на тому, що сама Біблія не тотожна поняттю Одрокрення. Біблія є свідком Одрокрення, і, в силу того, що написана людьми, не тотожна слову Божому. Проте вона ж може стати словом Божиим - вона ним стає. В означеному полягає ще один парадокс діалектичної теології, проте в цьому випадку він обумовлений необхідністю на перше місце в Одрокренні вивести Христа через побоювання замінити його особу Біблією. З іншого боку, Барт застерігав від небезпеки заяв, ніби богонатхненність Писання, його особлива роль обраного свідчення про Ісуса Христа, – всього лише оцінка, дана йому людиною. Богонатхненність Писання, говорив Барт, не залежить від нашої оцінки чи відчуттів. Зрозуміло, «не наша віра робить Біблію Словом Божим, але найкращий спосіб довести об'єктивність цього факту – заявити про те, що вона вимагає від нас віри. Вона сама лежить в основі нашої віри, містячи в собі її сутність і життя»¹⁷¹.

Одрокрення – заклик Бога до людини через Христа, який передбачає осмисленість в людській відповіді. Текст – це тільки вказівка на Одрокрення, а не саме Одрокрення, це слова порочної людини, які вказують на те, що виразити нереально. Але вони, і тільки вони здатні спрямувати нас в єдино вірному напрямку – до Бога. Тому потрібно відокремлювати релігійний смисл Писання від тимчасових мотивів, пов'язаних з людською обмеженістю його творців. Барт був переконаний, що «істинне богослов'я повинно представляти собою тлумачення Божого Слова і нічого більше. Будь-яка спроба засновувати істину Божого Слова на людських міркуваннях, навіть продиктована щирим благочестям, неминуче веде до утвердження переваги людського, історичного способу мислення і до появи «антропоцентричного богослов'я», того самого зла, з яким Барт так наполегливо борюся»¹⁷². Визнаючи різнорівневість Священного Писання та віросповідних джерел, К. Барт при цьому неодноразово наголошує на

---

¹⁷⁰ Отец Сергей Лепин, Вязовская А. В. Барт Карл // Всемирная энциклопедия: Философия XX век. – Минск; М.: Харвест: АСТ: Современный литератор, 2002. – С. 54-55 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ref.trend.ru/31339.html>

¹⁷¹ Гренц С., Олсон Р. Богословие и богословы XX столетия. – Черкассы: Коллоквиум, 2011. – С. 97.

¹⁷² Там само. - С.93.

необхідності врахування різного відношення до Біблії та до поглядів теологів доби Реформації чи сучасності. Віросповідні свідчення, на переконання засновника діалектичної теології, вагомі і для проповіді, і для догматичних контекстуалізацій, проте, на відміну від Святого Письма як обов'язкового авторитету, вони постають як «відносний авторитет»¹⁷³. Барт підкреслює особливу роль Писання, оскільки саме в ньому і через нього ми можемо взнати про Христа. Проте з іншого боку, без Христа воно – ніщо.

Божественне Одкровення в Ісусі Христі знаходиться і в центрі богослов'я М. Лютера. Але він розглядає сповіщення про Ісуса з позиції історичного реалізму, сприймаючи його досить буквально, як опис того, що робив Бог при втіленні. Для Лютера все розуміння христології пов'язане з приходом і знаходженням Господа серед нас, для нас. Теолог розглядає Ісуса як унікальну особистість, єдину людину, яка володіє праведністю і в якій тісно з'єднана божественна та людська природа. Проте у втіленні Ісус, хоча і продовжує володіти всіма атрибутами Бога, не користується повною мірою ними, оскільки прирікає себе на ті ж страждання, які переживає все людство. Цей погляд відображає «теологію хреста»: в Ісусі Христі, згідно з фундатором протестантизму, ми бачимо природу Господа. Ми бачимо його беззастережну любов до нас, його безумовне милосердя. Лютер називає Ісуса «Князем світу», оскільки він своєю смертю на хресті примирив Бога і людство. Барт же розглядає Ісуса Христа як перетин двох площин: відомої і невідомої, де відома є світом «плоті», світом людини, часів і речей, що потребує порятунку, а невідома – світ Отця, світ первісного творіння і остаточного порятунку. Барт вважає, що теологія хреста має бути доповнена теологією слави, а не протиставлятися їй, як це було у М. Лютера, оскільки Христос воскрес для нашого виправдання: «Іх необхідно розглядати в єдності, одне можна зрозуміти лише виходячи з іншого»¹⁷⁴.

На переконання Барта, будь-яке християнське богослов'я за самою його природою повинно бути відображенням життя і діяльності Ісуса Христа. Проте для швейцарського теолога завдання богослов'я полягає не тільки в рефлексії діяльності Христа, а повинне фактично розпочинатись з нього; богослов'я повинно початись з Ісуса Христа, а не із загальних принципів. Барт наполягає на тому, що «не можна переходити до христоцентричності колись потім, якщо цього не було зроблено на самому початку»¹⁷⁵. Протягом всієї своєї творчості К. Барт прагне визначити місцезнаходження будь-якої християнської доктрини у зв'язку з особистістю і справою Ісуса Христа. Найбільш наочно це представлено тоді, коли він відхиляє традиційну кальвіністську формулу *decretum absolutum* і замінює її уявленням про христоцентричний вибір.

І Лютер і Барт розглядають Слово Боже, що відкривається через Ісуса Христа, як точку перетину Бога і людини. Але якщо фундатор протестантизму бачить в Ісусі Христі благість і любов Бога до людини, то Барт – неприйняття Богом всього людського, його «ні» по відношенню до «старого» і його «так» по

---

¹⁷³ Барт Карл. Очерк догматики. Лекции, прочитанные в Университете Бонна в летний семестр 1946 года. – СПб.: Алетейя, 1997. – С.18.

¹⁷⁴ Там само. - С. 198-199

¹⁷⁵ Барт Карл. Церковная догматика. Том I. – М.: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2007. – С. 67.

відношенню до майбутньої, «нової» людини. Для Лютера воскресіння Христа має значущість як історичне явище, для Барта – як показник втраченої єдності Бога і людини. Слід також зазначити, що швейцарський теолог, на відміну від Лютера, визнає Ісуса Христа настільки Богом, що він перебуває в повній непізнаваності. Знання Бога може бути лише тим, що Барт називає «неможливою можливістю віри», яка полягає в усвідомленні якісної відмінності між Богом і людиною.

Карл Барт солідарний з Мартіном Лютером в тому, що мета Писання – сповіщення одкровення про Христа. Проте, якщо для засновника протестантизму вивчення Святого Письма є необхідним для викорінення і руйнування будь-якої плотської мудрості й плотської праведності, то, на думку Барта, воно служить для того, щоб «зустрітись» з Христом. Діастаз, розрив долається тільки в Ісусі Христі. «Хто такий Ісус Христос?: ... Ісус Христос є істинний Бог і істинна людина, і саме тому й у силу цього, справа і подія, а значить, і його одкровення має свою силу й значення»¹⁷⁶. Таким чином, христологія постає у швейцарського теолога як істинне богослов'я. Тому говорити про Бога – значить, говорити про Христа і у Христі. Все людське зовнішнє; все, що творить нових ідолів, стара релігія – все це повинно замовкнути. Бог непізнаваний, але Христос відкрив пізнання Бога через себе.

Із вченням про христологію у Барта тісним чином пов'язане і вчення про обрання всього людства, яке було притаманне традиційному кальвінізму, але в бартіанстві набуло свого нового звучання. Барт говорить про Христа як про обираного Бога і обрану людину. Він не поділяє класичну точку зору Кальвіна, згідно з якою Бог передвічно визначив обраних і необраних та вважає, що це помилка, яка виникла через неправильне усвідомлення справи Бога до світу, що гадалась якоюсь статичною. Воля Бога не є постійним рішенням, яке його ж і обмежує. Згідно з Бартом, Бог вільний змінювати свої рішення, призупиняти їх виконання, але постійним залишається одне: Бог постійний у вільно обраній любові. Бог вибрав Ісуса Христа, а в ньому – суспільство, яке свідчить про Христа, а в суспільстві – людей. Барт стверджує, що всі люди обрані, але не всі живуть як обрані – стиль життя знаходиться в залежності від їх власного вибору.

Висновок. Отже, попри розмаїті релігійно-філософські впливи на формування поглядів Барта та його соратників, відчутним було їхнє прагнення актуалізувати саме ідеї періоду Реформації про головну роль Христа і пріоритет Писання. При цьому особливо для Барта характерна категорична відмова від так званої природної теології, яка покладається на людський розум і виходить з того, що Бог розкривається нам в творінні. Бог же, на думку швейцарського теолога, пізнаваний тільки через його особисте Одкровення – це Христос і Писання. Барт повертає Бога в центр всього християнського богослов'я і саме Христа вважає наріжним каменем, на якому будується можливість прийняти одкровення. Бог, на його думку, це завжди той, хто своїм власним одкровенням зробив себе відомим для людини, а не той, як це було в ліберальній теології, кого видумує людина, йменуючи Богом. Саме з цієї причини швейцарський теолог відкидає філософію, яка прагне пізнати Бога, оскільки його неможливо осягнути на основі людського пізнання. Осягнення

---

¹⁷⁶ Барт Карл. Церковная догматика. Том I. – М.: Библиейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2007. – С. 66.

можливе лише на основі власної свободи Бога, його рішення і дії, зустріч з ним є не нашим бажанням, а його. І зустріч з ним відбувається в Ісусі Христі як Слово Божому. Віра і означає цю зустріч, яка є даром, що надає людині можливість слухати Слово Бога. Святе Письмо – це те єдине одкровення Бога, яке є у людини, а значить, Бог побажав, щоб людина в цьому слові («між рядків») знайшла його. У Барта, як і у деяких інших представників діалектичної теології, Біблія була позбавлена того положення, яке вона займала в класичній ортодоксії, відбулось розділення Біблії і Божого слова. Біблія вже не є тут статичною, і стає Божим словом в ході події, власне слово Боже носить характер події, в певному сенсі воно і є Бог, що втілює своє буття в дії. Слово розглядається не як щось, отримане в певний час в минулому, і передане в біблійних текстах, а як сучасний досвід, що повинен супроводжуватись особистим екзистенціальним відгуком людини.

2.4 Богдан Теодорович ЗАВІДНЯК. «DEUS SEMPER MAIOR» АБО ТЕОДИЦЕЯ ЕРІХА ПШИВАРИ

В статті розглядаються філософсько-богословські погляди німецькомовного мислителя ХХ ст. Еріха Пшивари, зокрема: метафізичні погляди, докази існування Бога згідно з Пшиварою. Крізь призму історіографії висвітлюється роль книги «Аналогія суцього». Розкривається роль Еріха Пшивари у філософсько-богословському дискурсі ХХ ст., завдяки тезі про аналогію суцього (analogia entis) і динамічний ритм Буття і Мислення, що дає право говорити про нову метафізику, відкрити назустріч містичному єднанню з Богом у своїй остаточній основі. Новизна дослідження полягає у з'ясуванні пізнавальної ролі аналогії в обґрунтуванні доказів Божого буття на основі висновків філософсько-богословського осмислення творчості Еріха Пшивари.

Ключові слова: *теодицея, Бог, аналогія, аналогат, докази Божого існування, онтологія, метафізика, природне богослов'я, духовність, Істина, споглядання, містичне єднання.*

Bogdan Teodorovich ZAVIDNIAK. "DEUS SEMPER MAIOR" OR THEODICY OF ERYCHA RIVER

This article examines Erich Przywara's conceptual understanding of the proofs for the existence of God. It also interprets the proofs of God's existence. The concept of God in the philosophy of Przywara is considered by exploring the nature of the relations between the transcendent sphere of God and the spiritual world of the human person. From the point of view of historiography, the role of the book "The Analogia entis" by Przywara is highlighted.

Key words: *Theodicy, the God, analogy, proofs of God's, ontology, metaphysics, Natural Theology, the Truth, contemplation.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Українська гуманітарна наука сьогодні продовжує відкривати нові імена, пов'язані з новим підходом до оживлення філософсько-богословського дискурсу в контексті оправдання Абсолюту.